

De webapp 'Moedertaal in het NT2-onderwijs'

Hoe benut je de meertaligheid van cursisten in de NT2-les?

Al naar hun eerste les Nederlands brengen cursisten een schat aan taalvaardigheid mee: ze beheersen immers al een taal, of zelfs meerdere. Als docent kun je cursisten helpen dit taalkapitaal te benutten bij het leren van Nederlands, zodat hun meertaligheid echt meerwaarde krijgt. Maar daarvoor heb je wel kennis nodig van de bewuste talen. Aan de Universiteit Utrecht is afgelopen jaar een webapp ontwikkeld die zulke kennis toegankelijk maakt. Wat is de stand van zaken van het project? Wat zijn de ervaringen van docenten die de webapp gebruiken? Sterre Leufkens geeft in dit artikel antwoord.

Bestaande bronnen aanboren

Iedereen die als volwassene Nederlands leert, is meertalig (aan het worden). Hoewel we het bij deze groep leerders vaak hebben over een 'taalachterstand', is die meertaligheid in wezen een extra voordeel: de andere talen die cursisten beheersen vormen immers een rijke bron van taalkennis en taalvaardigheid. Docenten kunnen die bron in hun lessen aanboren (zie voor voorbeelden het artikel op p. 26). Een docente die weet dat de woordvolgorde van neutrale hoofdzinnen hetzelfde is in het Pools als in het Nederlands (eerst het onderwerp, dan de persoonsvorm, het lijdend voorwerp daarna), weet dat ze aan dit onderwerp bij Poolse NT2-leerders minder tijd hoeft te besteden. Wanneer dezelfde docente weet dat het Pools geen lidwoorden kent, kan ze de bespaarde tijd inzetten om uit te leggen wat het verschil is tussen bepaalde en onbepaalde lidwoorden – een verschil dat andere leerders in de klas misschien al beheersen. Voor theoretisch opgeleide leerders kan het zelfs zinvol zijn om dergelijke overeenkomsten en verschillen expliciet te maken. Zo kan de docente anticiperen op specifieke mogelijkheden en problemen van de verschillende cursisten in haar groep.

Maar om de meertaligheid van cursisten op die manier te kunnen inzetten, moet de docente dus wel kennis hebben van allerlei kenmerken van de verschillende talen die in de klas gesproken worden. Dat is vaak niet haalbaar vanwege de enorme taaldiversiteit in groepen, die ook nog eens sterk verandert door de jaren heen – een NT2-docent kan simpelweg niet alle talen beheersen. Van lang niet van alle talen zijn goede (contrastieve) grammatica's beschikbaar. Bovendien zijn dergelijke hulpmiddelen vaak in complex taalkundig jargon geschreven. Het kost docenten te veel tijd om zulke boeken te lezen en te vertalen naar de didactische praktijk.

Om de inzet van andere talen in het NT2-onderwijs te vergemakkelijken, is door een team taalkundigen en onderwijsexperts een webapp ontwikkeld onder de naam **Moedertaal in NT2** (afgekort MoedINT2). De webapp bevat contrastieve analyses van het Nederlands en acht talen die in Nederland veel gesproken worden, opgesteld in toegankelijke taal die geen uitgebreide taalkundige achtergrond veronderstelt. De informatie in de webapp is bruikbaar voor alle NT2-docenten, van de beginnende basisschool docent met één Syrische leerling tot de ervaren docent in het volwassenenonderwijs, met sterk gemengde groepen. Anderhalf jaar geleden presenteerden we de plannen voor de app in Les 204 (Leufkens 2017). Wat is er sindsdien allemaal gebeurd?

Stand van zaken

Op 21 februari 2018, de internationale dag van de moedertaal, verscheen de webapp online op www.moed-int2.nl. Op dat moment bevatte hij informatie over het Syrisch-Arabisch en het Pools. Inmiddels zijn daar contrastieve analyses van het Marokkaans-Arabisch, Russisch, Spaans, Tigrinya, Tsjechisch en Turks bijgekomen. Er is informatie beschikbaar over uitspraak (Welke Nederlandse klinkers en medeklinkers komen in de bewuste taal niet voor? Welke verschillen bestaan er in de correspondentie tussen letters en klanken?), woordvorming (Wat zijn de overeenkomsten en verschillen wat betreft de vervoeging van werkwoorden? Heeft de taal onbepaalde en/of bepaalde lidwoorden?) en zinsbouw (Wat is in de bewuste taal de woordvolgorde in vraagzinnen?). Ook is algemene informatie te vinden over de taal in kwestie en de sprekers ervan (Waar en door wie wordt deze taal gesproken? Hebben de sprekers meestal ook leren lezen en schrijven?), en wordt iets gezegd over het schrift. Bij verschillen tussen de taal in kwestie en het Nederlands wordt aangegeven tot welke fouten ze eventueel kunnen leiden. In de beschrijvingen staan veel voorbeelden.

De webapp is door iedereen gratis te gebruiken op ieder apparaat met een internetverbinding. Licenties zijn niet nodig: gebruikers kunnen op hun apparaat simpelweg naar de browser gaan en het webadres intoeetsen. Op smartphones en tablets is het mogelijk een snelkoppeling op het bureaublad te plaatsen, zodat de link niet steeds opnieuw hoeft te worden opgezocht. De analyses zijn op twee manieren doorzoekbaar. Ten eerste kan een gebruiker per taal zoeken: hij klikt op de taal waarover hij meer wil weten en kiest een categorie, bijvoorbeeld uitspraak, werkwoorden of vraagzinnen. Wanneer een docent een specifiek thema wil bekijken, bijvoorbeeld omdat hij wil weten hoe vraagzinnen eruitzien in de talen van zijn cursisten, kan hij de zoekfunctie gebruiken. Hij tikt bij 'zoek eigenschap' de term 'vraag' in, en krijgt een overzicht van alle beschikbare informatie over vraagzinnen in de verschillende talen.

Alle analyses zijn gebaseerd op taalkundige literatuur: de makers hebben grammatica's en artikelen geraadpleegd en de verschillen en overeenkomsten met het Nederlands in kaart gebracht. Het resultaat is ter controle voorgelegd aan NT2-docenten, taalkundigen met expertise op het gebied van de bewuste taal en aan moedertaalsprekers.

Zo kan de docente anticiperen op specifieke mogelijkheden en problemen van cursisten

Ontkenning: positie

De ontkenning moet in het Russisch altijd vóór het woord (de handeling, eigenschap of persoon) staan dat ontkend wordt. In het Nederlands komt het woord 'niet' op andere posities, afhankelijk van wat er ontkend wordt (voor meer informatie, zie deze pagina).

Я не приду (Lett.: Ik niet kom) – Ik kom niet.

Он этого не видит (Lett.: Hij dit niet ziet) – Hij ziet het niet.

Это не было красиво (Lett.: Dit niet was mooi) – Dat was niet mooi.

Russische NT2-leerders zullen het woord 'niet' soms op de verkeerde plek in de zin zetten. Bijvoorbeeld: 'Dat niet was mooi.'

Lesactiviteiten

De webapp is bedoeld voor NT2-docenten die hun kennis van andere talen willen uitbreiden. Uiteraard willen zij de opgedane kennis vervolgens inzetten voor de taalontwikkeling van hun cursisten. Hierbij is het lastig dat het simpelweg doorvertellen van informatie uit de webapp niet noodzakelijk leidt tot verbetering van de taalvaardigheid. De boodschap 'In jouw eerste taal vorm je de voltooide tijd met een werkwoordsuitgang, in het Nederlands met een hulpwerkwoord', zal sommi-

De webapp bevat contrastieve analyses van het Nederlands en acht talen

ge cursisten wel inzicht geven, maar zal hen niet per definitie helpen de Nederlandse voltooide tijd te gebruiken.

Om docenten te helpen met de vertaalslag van de informatie in de webapp naar effectieve taallessen hebben we didactisch materiaal ontwikkeld, in samenwerking met experts op het gebied van meertaligheid in het onderwijs van de Stichting Leerplanontwikkeling en toetsingsinstituut Cito. Hierbij hebben we de principes van het functioneel veeltalig leren als uitgangspunt genomen (zoals bepleit in de brochure *Ruimte voor nieuwe talenten*, LPTN-schrijfgroep 2017). Volgens deze benadering is het doel van taalonderwijs vooral het vergroten van de functionele taalvaardigheid, oftewel het

zelfstandig behalen van communicatieve doelen. We hebben dan ook gekozen voor lesactiviteiten die interactie oproepen tussen leerder en docent, betekenisvol zijn voor de leerder en verschillende talige vaardigheden integreren (zie Leufkens, Smit & Mol 2018 voor meer uitleg over deze benadering en hoe die terugkomt in het lesmateriaal).

Er zijn zeven lesactiviteiten ontwikkeld, die docenten praktische ideeën aanreiken voor lessen waarin taaldiversiteit expliciet aan bod komt. Zo nemen leerlingen in een van de lesactiviteiten een interview af. Van tevoren stellen ze vragen op en bespreken ze met hun docent hoe vraagzinnen er eigenlijk uitzien, in het Nederlands én in de andere talen die ze kennen. De lesactiviteiten zijn ontwikkeld voor leerlingen tussen de tien en de veertien jaar oud, met een laag taalvaardigheidsniveau (A1/A2) maar bij alle activiteiten wordt advies gegeven over hoe de docent de les kan aanpassen aan zijn eigen groep.

Eerste ervaringen

De app wordt getest door een groep van ruim honderd docenten, die tweemaal om feedback is gevraagd met behulp van online formulieren. Daarnaast is er een nog altijd groeiende groep gebruikers, die incidenteel zelf feedback stuurt. Ook hebben masterstudenten van de Universiteit Utrecht onderzoek uitgevoerd naar de ervaringen met de webapp door middel van een enquête, een lesobservatie en interviews.

De reacties zijn overwegend positief. Docenten vertellen dat ze de beschreven taalkenmerken herkennen: ze krijgen plotseling inzicht in de bron van bepaalde problemen. Dergelijke eyeopeners leiden volgens de docenten tot meer begrip voor hun cursisten en verbe-

De webapp is gratis te gebruiken op ieder apparaat met een internetverbinding

teren dus de relatie tussen docent en leerder. Sommige docenten geven de inzichten die ze opdoen ook door aan hun leerlingen. Zo beschrijft een docente dat ze na een les de veel gemaakte fouten probeert op te zoeken in de app. Wanneer blijkt dat er een taalverschil aan de fout ten grondslag ligt, deelt ze dit in de les eraan met haar cursisten. Ze zegt hierover: 'Ik vind het zelf wel heel handig om dat dan aan te geven van 'het is anders in jouw taal want...'. Dan kan ik daar wat dieper op in gaan.'

In de reacties wordt herhaaldelijk gevraagd om infor-

matie over talen die nog niet in de webapp staan. Aanvankelijk was er vooral behoefte aan informatie over het Tigrinya, en de toevoeging van die taal aan de webapp in juli 2018 is dan ook met enthousiasme ontvangen. Op dit moment is er vooral vraag naar informatie over het Mandarijn Chinees, Perzisch, Somalisch, Engels, Duits en Frans. Om aan deze vraag te voldoen zijn we druk bezig met de ontwikkeling van meer contrastieve analyses. Behalve de genoemde talen zullen ook Berber en Indonesisch in de app beschikbaar komen.

Het taalgebruik in de app is begrijpelijk voor alle gebruikers. Wel zijn er geluiden dat de informatie in de webapp soms te basaal is. Met name gebruikers die doceren aan groepen met een taalniveau van B1 of hoger vertellen dat ze behoefte hebben aan meer gedetailleerde informatie. Bovendien kaarten gebruikers aan dat de contrastieve analyses van elkaar verschillen in diepgang. Zo is uitgebreide informatie beschikbaar over de vorming van vraagzinnen in het Spaans, maar is er niets te vinden over Syrisch-Arabische vraagzinnen. We werken dan ook voortdurend aan uitbreiding en verbetering van de bestaande contrastieve analyses.

De docenten prijzen de overzichtelijkheid en gebruiksvriendelijkheid van de webapp: ze kunnen informatie makkelijk vinden. Jammer vinden ze dat ze de app niet kunnen downloaden. We hebben in de eerste fase van het project gekozen voor een webapp in plaats van een downloadbare app, omdat dat minder tijd kostte. Bovendien is een downloadbare app niet te gebruiken op een laptop of desktop. Daar staat tegenover dat een downloadbare app meer personalisatie toestaat: een gebruiker kan ervoor kiezen bepaalde talen of thema's, die voor hem niet relevant zijn, onzichtbaar te maken. Ook kan een dergelijke app gebruikt worden op locaties waar geen internetverbinding beschikbaar is. In samenspraak met de programmeur van de app zijn we op zoek naar een optimale vorm.

Op de ontwikkelde lesactiviteiten zijn nog maar weinig reacties gekomen. Voor veel gebruikers is het lesmateriaal niet bruikbaar omdat zij niet aan de doelgroep lesgeven, of ze hebben het simpelweg nog niet gedaan omdat het niet in hun planning paste. We hopen dat gebruikers de lesactiviteiten vaker gaan toepassen, al dan niet in een vorm die aan hun lespraktijk is aangepast. In de tussentijd hopen we meer lesmateriaal te ontwikkelen, ook voor volwassenen en voor meer gevorderde NT2-leerders.

Nieuwe vragen

Er is dus nog genoeg te verbeteren en aan te vullen. Intussen stellen we ons ook allerlei onderzoeksvragen. Zo zijn we benieuwd hoe docenten de app gebruiken. Raadplegen ze de app vooral tijdens de voorbereiding

van hun lessen? Of gebruiken ze de app evaluerend, om bepaalde uitingen van cursisten te verklaren? Gebruiken docenten alle beschikbare analyses, of slechts enkele? Kijken ze steeds opnieuw in de app, of hebben ze genoeg aan een enkele keer opzoeken? Daarnaast zijn we uiteraard benieuwd naar de effecten van de webapp. Leidt de kennis uit de webapp bij de docenten ook tot een verandering van het onderwijs? Gaan ze die andere talen daadwerkelijk meer integreren in hun onderwijs? Verandert hun attitude ten opzichte van andere talen? En welk effect hebben de eventuele veranderingen op de taalontwikkeling en het welbevinden van hun cursisten?

Zoals in ieder onderzoeksproject leidt een antwoord op een vraag tot nieuwe vragen. Reacties, suggesties en vragen zijn zeer welkom.

Sterre Leufkens

De auteur is Universitair Docente Nederlandse Taalkunde bij de afdeling Nederlands van de Universiteit Utrecht. Haar onderzoek is mogelijk gemaakt door financiering van de Nationale Wetenschapsagenda en focusgebied Education for Learning Societies.
Correspondentie: s.c.leufkens@uu.nl

Voor meer informatie over de app zie <https://nt2.sites.uu.nl/de-app/>.

Literatuur

- Leufkens, S. (2017). *Kijk, in jouw taal doen ze het zo!* T1-specifieke problemen in het NT2-onderwijs. *Les 204*, pp. 26-28.
- Leufkens, S., Smit, J. & Mol, M. (2018). *Taalverschillen in de klas – Hoe besteed je als leraar aandacht aan de moedertaal van leerlingen in de klas?* *Tijdschrift taal voor opleiders en onderwijsadviseurs* 9 (13), pp.18-21.
- LPTN (2017). *Ruimte voor nieuwe talenten*. Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool. Verkregen op 18 maart 2018 van <http://taallectoren.nl/images/pdf/2017HandreikingNieuwkomersLPTNdef.pdf>.

